

L'Estat com a imposició violenta

Dm, 18/12/2018 per Eduard Ibáñez

[Apunts eticopolitics](#)

Les acusacions presentades per rebel·lió i sedició en els processos seguits contra líders socials, càrrecs electes i comandaments policials catalans han tornat a mostrar, aquest cop amb una especial claredat, la naturalesa profunda de l'Estat espanyol.

Aquestes acusacions s'han de posar en un context més ampli: l'operació policial de l'1 d'octubre de l'any passat contra el referèndum a Catalunya considerat il·legal, la posterior aplicació del art.155 de la Constitució espanyola (destitució del Govern i dissolució del Parlament) i els múltiples processos penals oberts contra centenars de persones per aquells fets, amb les ordres d'empresonament provisional decretades judicialment, que en alguns casos duren ja més d'un any.

Evidentment, no sabem com acabaran aquests processos penals. Però, ara per ara, aquestes actuacions, que compten amb aval judicial provisional, ens revelen, amb una llum poc habitual, la naturalesa violenta de l'Estat espanyol (pel que fa aparell i estructura política) i, per tant, la seva immoralitat, que en termes cristians bé podríem anomenar realitat de pecat estructural.

No em proposo valorar aquí les actuacions polítiques dels líders catalans objecte d'acusació en els processos penals. Tinc la meua opinió personal. Però el que ara diré aquí, és independent d'això. Tot el que afirmo sobre l'Estat espanyol em sembla evident tot i que aquelles actuacions es consideressin desencertades o no justificades i fins i tot reprovables moralment.

L'Estat espanyol modern, com la majoria de grans Estats (encara que no tots, ni tots en la mateixa mesura o grau) són estructures de violència. Han sorgit, s'han expandit, s'han mantingut i defensen la seva existència mitjançant la violència o l'amenaça de la violència. Violència policial, penal, militar o guerra bruta. Penes de mort, empresonaments, operacions militars i actuacions violentes de serveis secrets, han estat, al llarg de la història, el modus operandi fonamental enfront de tota resistència a la seva expansió o l'intent de secessió. Violència prevista a la llei, violència amb abús de la llei o violència fora i al marge de tota llei. Un conjunt de poders i aparells institucionals han estat els impulsors i garantits d'una unitat política imposada per la força i la violència contra totes aquelles persones o grups que un moment o altre s'han oposat a aquella unitat o l'han pretès disgregar per constituir una unitat diferent o unir-se a una altra.

Si contemplem amb mirada històrica la formació i desenvolupament de l'Estat espanyol, tot sembla confirmar aquesta trista constatació. És cert que no tot ha estat violència, ni la violència és l'única força de cohesió, evidentment. Circumstàncies culturals, econòmiques, geopolítiques i demogràfiques poderoses han contribuït òbviament a la conformació d'aquest constructe polític que anomenem Estat espanyol. Ningú pot negar-ho. Però la violència del centre del poder estatal, o dels poders unitaristes, ha estat en molts moments la força més decisiva i la que ha permès mantenir la vinculació dels diferents pobles peninsulars, culturalment diversos (pròxims, però diversos) sota un centre de poder únic (vinculat fonamentalment a la cultura d'un d'aquests grups).

Des d'aquest centre de poder s'ha edificat una unitat política mitjançant les institucions transmissores de les significacions socials (llenguatge, escola, mitjans de comunicació, institucions públiques, infraestructures ...), que han anat construïnt i legitimant una identitat nacional sobre la base d'una determinada llengua (castellà) imposada com a superior, unes tradicions i símbols, i uns mites històrics, que ha estat reforçada per importants moviments migratoris interns. Tot això és ja molt conegut i descrit i, per descomptat, és molt similar al procés de construcció d'altres Estats nacionals (el francès, sense anar més lluny, és molt similar al respecte).

Les múltiples guerres, cops d'Estat i operacions policials i militars o guerra bruta dutes a terme pel Regne d'Espanya al llarg de la seva història per a la seva expansió o per a la defensa de la seva integritat no permeten més que una visió tràgica. El domini, les agressions i les matances contra els pobles americans i els d'altres continents. Les guerres frustrades a Europa per mantenir els territoris de la Corona. La guerra enfront de l'intent de secessió de Catalunya (1641-1652), que havia proclamat per primera vegada la seva República en 1641. La Guerra de Successió (1701-1715), al final de la qual es va decretar l'abolició de la Corona d'Aragó i els seus diversos estats, amb totes les seves institucions polítiques i part del seu Dret, i va procedir a la seva annexió formal al Regne de Castella i les seves lleis (Decrets de Nova Planta, 1716). Els segles d'imposició i homogeneïtzació cultural i lingüística forçoses, sostingudes per la violència d'Estat, practicades pels seus diferents monarques autoritaris i dictadors (Primo de Rivera, Franco), o més recentment (ja en context de democràcia) el sagnant contraterrorisme, la tortura i les lleis d'excepció contra el terrorisme secessionista d'ETA, componen un panorama desolador.

L'últim episodi viscut a Catalunya ens ofereix la prova més recent. L'ús de la violència policial, l'abús de les normes constitucionals i la manipulació de les lleis penals i processals (mitjançant relats fàctics distorsionats i interpretacions que forcen matusserament les normes) per apartar, amenaçar i empresonar als dirigents responsables de l'últim intent de secessió, pacífic i sense armes (i possiblement només simbòlic), mostren la profunda tendència d'aquest Estat a defensar la seva unitat apel·lant a tots els seus ressorts de poder, inclosa la violència. El poder militar i el dret penal usats com a arma per defensar la unitat política com a bé jurídic per se.

Una preconcepció alienada, inconscient i invisible, de la nació espanyola

Darrere d'aquesta naturalesa violenta de l'Estat espanyol batega una atàvica i profunda concepció, conformada al llarg de segles, de la nació política, transmesa de generació en generació, que impregna la mentalitat de la majoria dels ciutadans espanyols, en tots els estrats socials, fins al punt de convertir-se en presupòsit o preconcepció intel·lectual invisible que ennuvola tota mirada i condiona totes les interpretacions de la realitat del que succeeix.

Es tracta d'una concepció de la nació espanyola com una mena de fet polític inqüestionable, com un absolut, i fins i tot com un fi en si mateix, qualificada durant dècades com "unitat de destí en l'universal" i avui com "indissoluble unitat", "pàtria comuna i indivisible" i "indissoluble" (art.2 Const.), o per altres fins i tot com "bé moral", la defensa de la qual justificaria l'ús de la violència. És a dir, l'elevació a unitat política necessària i inqüestionable d'una determinada realitat social.

En aquesta preconcepció, l'Estat espanyol és vist com un a priori natural, ignorant l'atzarós i complex procés de la seva formació a força d'innombrables opcions polítiques i militars i relacions de poder. Procés que ha donat lloc a un determinat Estat i en un determinat territori, que bé podria haver inclòs territoris diversos dels que actualment el conformen (per exemple, podia haver inclòs el que avui anomenem Portugal, Gibraltar, Andorra o Perpinyà, però van quedar fora, o bé podia haver deixat fora el que anomenem Catalunya o Menorca i van quedar dins). No obstant això, tots aquests processos polítics són ignorats i la realitat actual és observada com a priori inevitable i etern. Un a priori que no necessita de cap tipus de justificació, la qual només és exigida als que pretenen separar-se d'aquella unitat. I, a més, una realitat política que pot imposar-se per la força fins i tot a aquells grups que la rebutgen. Com a màxim, es reconeix la pluralitat cultural interna de l'Estat i l'existència de diferents nacionalitats (art. 2 Const.), però enteses com a elements específics dins d'un fet nacional anterior i superior que els engloba.

Aquells que pretenen separar-se d'aquesta unitat política, són qualificats amb el terme de "nacionalistes", "extremistes", "radicals" i avui "rebels" a una realitat superior d'obediència suposadament deguda. Són vistos com "deslleials", "egoistes" o "insolidaris", un "anacronisme", que tracten de "trençar" o "dividir", mentre que els que defensen la unitat (per descomptat "nacional") com una realitat indiscutible i inapel·lable, serien els que es troben del costat de la veritat, el bé, l'ordre i el progrés de la història.

Els que pretenen estructurar-se en una unitat política pròpia o diferent són vistos com a persones cegades per elements irracionals, emocionals i identitaris per descomptat pre-moderns, mentre que els que defensen aquella determinada unitat com a superior i inqüestionable només serien els realistes que adopten l'única posició raonable que no necessita explicació ni justificació.

En aquest sentit, tota percepció o opinió (més o menys argumentada) que l'actual unitat política és inconvenient o perjudicial als interessos o drets d'algun dels seus grups integrants i, per tant, l'opció de rebutjar-la, és considerada com a irracional, egoista i inacceptable per principi. Només s'admet, si de cas (i no sense preu), l'intent de modificar les relacions internes dins d'aquesta unitat, però mai qüestionar-la.

Aquesta unitat política espanyola ve a ser, per a molts (la majoria) un objecte físic sòlid que no s'hauria de "trençar" o "destruir" (expressat en diferents metàfores, com la de "casa comuna" o "família"), o fins i tot un objecte metafísic (una realitat espiritual procedent de les profunditats de la història), que és el que és, sense objecció possible, i que abasta naturalment un determinat territori i justament aquest territori. Aquells que són membres d'aquest objecte físic, ho serien necessàriament i per fet natural, amb independència de la seva voluntat, com a fet objectiu que no admetria ni opció ni discussió.

Aquesta visió, inculcada durant segles, pateix una llarga sèrie de greus confusions conceptuals que s'alimenten entre elles: confusió entre el que les coses són (la realitat política d'un moment donat) i el que les coses haurien (o no) de ser. Confusió entre nació (grup humà amb vincles culturals i certa consciència de grup) i Estat (unitat juridicopolítica que pot incloure nacions diverses). Confusió entre Estat (institució política artificial) i territori físic. Confusió entre Dret (normes positives vigents subjectes a canvi) i moral (exigències ètiques anteriors i superiors

a les lleis vigents).

La concepció de la nació espanyola i el cúmul de confusions que comporta, bé poden ser descrites com una "alienació", en el sentit que li dóna el sociòleg Peter Berger, com aquell procés pel qual a l'individu se li imposa la inexorabilitat fictícia (pròpia de les lleis naturals) al món humanament produït. Així, diu, Berger, les innombrables contingències de l'existència humana són transformades en manifestacions inevitables de la llei universal.

En aquest procés, se succeeixen les teoritzacions dirigides a legitimar i justificar aquest ordre inexorable, d'acord amb els conceptes socials en cada moment més forts. Així, l'última fase de la justificació historicopolítica de la unitat estat espanyola es recolza en la idea de democràcia. L'existència de l'actual Estat seria un fruit de la democràcia i, per tant, la seva defensa una exigència democràtica. No obstant això, cal dir que la justificació entra en contradicció amb els seus propis conceptes de partida, ja que entén per democràcia una cosa tan pobre i tan errònia com la imposició de la majoria. De tal manera que el grup o grups demogràficament més grans dels que es compon aquella unitat política Espanya, en ser majoria, és a dir, en ser numèricament més, podrien imposar-se sobre aquells grups que són numèricament menys, mitjançant el pes del vot personal i seva traducció en legisladors, encara que els que són menys fossin majoria en un determinat territori i mantinguin vincles culturals, lingüístics i comunitaris propis, anteriors a la formació d'aquella unitat-Estat i experimentats com superiors als vincles amb la resta de la població de aquell Estat. En efecte, els que són menys, estan sotmesos a la voluntat dels que són més pel que fa a determinar fins i tot si existeixen com a grup propi, i si tenen dret o no constituir el seu Estat propi. Això és justament el que suposa l'exigència de respecte a la Constitució vigent i la necessitat prèvia de reformar-la per poder separar-se de l'Estat, ja que aquesta reforma només és possible a condició que els qui es neguen a la separació deixin de fer-ho, ja que altrament, la reforma constitucional és impossible.

En una altra modalitat d'aquest tipus d'arguments defensors de la unitat política actual es troba la idea que es tractaria d'un pacte que no pot ser trencat. No obstant això, no consta ni on, ni entre qui, ni quan es va celebrar el pacte que hauria donat origen a l'actual Estat, els defensors del qual pressuposen com a pacte lliure i entre iguals i suposadament irrevocable o etern, generació rere generació, fins i tot malgrat que una de les parts incomplís completament les obligacions pactades. La Constitució espanyola de 1978 no és, per descomptat, aquest suposat pacte. La seva elaboració va tenir sempre com a pressupost indiscutible no negociable (sota amenaça militar) la unitat política prèvia i en la seva negociació no es va donar veu ni es reconèixer com a part negociadora a cap regió o nacionalitat de les que després va reconèixer en el seu art.2, ni evidentment va oferir ni va discutir mai cap altra opció que la unitat política espanyola exactament tal com es trobava constituïda en aquell moment històric. El que en tot cas es va pactar, doncs, va ser el règim jurídic i polític de la unitat política existent, però en cap cas aquesta unitat.

D'aquesta manera, l'apel·lació a la democràcia (i el seu ordre constitucional derivat, suposadament pactat lliure i irrevocablement) atorgaria l'últim argument per imposar la unitat política de forma coactiva mitjançant el dret penal i altres ressorts jurídics, imposició que ni tan sols és vista com a tal, sinó com a justa defensa de l'ordre inqüestionable, natural o pactat, i que porta a una interpretació completament distorsionada del que ha passat a Catalunya en els últims anys,

sense comprendre (o sense voler comprendre) absolutament res.

La veritable democràcia abasta a la decisió sobre l'existència mateixa de l'Estat i els seus integrants.

En realitat, avui dia, aquella visió de la unitat política i de la democràcia no se sostenen. Un Estat democràtic és precisament aquell en el qual, no només les seves polítiques o les seves lleis o la seva forma de govern són decidides sobre la base de la voluntat dels seus ciutadans, sinó també (i amb més raó) la seva mateixa existència. I on les decisions es prenen no simplement imposant la voluntat de les majories, sinó respectant els drets humans individuals i col·lectius de les persones i grups afectats.

En definitiva, l'Estat democràtic és aquell l'existència del qual no es decideix per la inèrcia històrica, ni per la imposició dels més sobre els menys, sinó que és fruit del diàleg i la negociació en igualtat de condicions que porten a un pacte lliure i explícit de persones i grups. Sobretot quan inclou grups amb vincles culturals històrics o una important consciència col·lectiva que reclama ser reconeguda. I aquest pacte només pot persistir mentre tots respectin les seves obligacions i mentre es mantingui el consentiment de les parts, un consentiment que pot variar si s'alteren les posicions d'aquelles o bé canvien les circumstàncies essencials que el van propiciar (com bé sabien els savis juristes romans que van formular la famosa clàusula de dissolució contractual "rebus sic stantibus").

Podrà discutir-se la forma de procedir a la revisió del pacte i els criteris per a determinar, tractant-se de grans grups humans, quines són les parts i quina és la seva voluntat. Però qualsevol pacte polític no és mai un fet tancat per sempre. I és que tot poder polític, la seva essència, la seva existència, el seu abast i la seva justificació, deriven de les persones afectades i mai a l'inrevés.

La preconcepció inconscient (alienada) de la unitat política d'Espanya com quelcom natural i irrevocable és tan potent que cega la mirada als més intel·ligents i cultes (siguin filòsofs, científics o bisbes), que són incapaços de veure que els Estats i les unitats polítiques són constructes humans artificials, de valor relatiu, mutable i contínuament mutant, que són al servei del benestar de les persones i grups humans i els seus drets, única finalitat que justifica la seva existència, i no al servei dels poders fàctics, statu quo o interessos constituïts. No són per ells mateixes "béns morals" si són imposats coactivament contra la voluntat d'una part dels afectats o si aquests en resulten perjudicats.

La unitat, entesa com a garant d'un conjunt de vincles econòmics, culturals, afectius entre les persones i grups, és un bé si beneficia a tots els seus integrants, si no exclou o dificulta altres vincles possibles (cap a dins o cap a fora dels grups integrants) i, sobretot, si és acceptada i experimentada com satisfactòria. La unitat política estatal pot afavorir aquells vincles, però no és imprescindible per a la seva existència, ja que aquells vincles es poden preservar (i fins i tot potenciar) mitjançant altres relacions polítiques diferents de la unitat-Estat, que no és per ella mateixa un bé jurídic ni moral autoreferencial que sigui necessari sostenir a qualsevol preu, ni pot ser entesa com "indivisible i indissoluble". De fet, avui hi ha altres formes i relacions polítiques diferents de l'Estat compartit de sobirania única que permeten promoure la cooperació en múltiples àmbits entre pobles diferents.

Per tant, aquestes construccions juridicopolítiques anomenades Estat només

haurien conformar-se i mantenir-se sobre la base de la voluntat de les persones i grups afectats, aconseguint equilibris permanentment revisables per adaptar-los a les noves circumstàncies, sobre la base de relacions equitatives, des del respecte als drets individuals i col·lectius i les identitats de tots els integrants, com també dels afectats per qualsevol canvi. De fet, aquesta adaptació constant és cada vegada més necessària davant la creixent heterogeneïtat i complexitat de les poblacions, els canvis socials accelerats i el procés de globalització. Es tracta d'un repte gens senzill, però és imprescindible anar en aquesta direcció. Hi ha procediments i experiències històriques que han permès mutacions de la unitat Estat de forma pacífica i raonable, de les quals hi ha molt per aprendre. Per descomptat, el desitjable seria que el Dret internacional fos capaç de regular aquesta qüestió per garantir els drets de tots i la seguretat jurídica sota autoritats imparcials.

Per tant, res més immoral que imposar una unitat política mitjançant la violència contra la voluntat de comunitats culturals que la rebutgen i molt menys prenent justificació la seva imposició a l'empena de valors com la solidaritat, la democràcia, la llei o la pau social, precisament i greument traïts per la imposició violenta.